

ОНОМАСТИКА ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Рачок А. А., Пархоменко В. В., студенти,
Барбара Н. В., к.філол.н., ПТ КІ СумДУ

Дослідження функціонального та смислового навантаження ономастичних засобів у мові художніх творів є актуальною й водночас складною проблемою сучасного мовознавства. Інформація літературної ономастики дуже важлива для розуміння сутності художнього твору, але є, по суті, закодованою. Метою даного дослідження є вивчення ролі власних назв у драматичних творах Лесі Українки, визначення їх відповідності проблематиці твору, зображуваному часові та місцю. Об'єкт дослідження – функції ономастичних засобів у драматичних творах. Предметом вивчення є онімні найменування в текстах 23 драматичних творів Лесі Українки.

Ономастика – розділ мовознавства, що вивчає власні назви, їх будову, системну організацію, функціонування, розвиток і походження. Власні назви, **оніми** – індивідуальні найменування окремих об'єктів. Драматургія Лесі Українки з ономастичної точки зору становить два періоди, за якими й простежуємо здобутки ономастичності поетеси. Перший – період онімійної ощадності (1896–1906 рр.). У творі "Блакитна троянда" оніми називають 13 дійових осіб. Леся Українка обрала тему з життя інтелігентів, відповідно добирається й "інтелігентське" антропонімичне оснащення: серед дев'яти персонажів, названих за прізвищем, четверо мають нетиповий для села суфікс -ськ, -цьк: *Гощинська, Колчевська, Милевський, Крицький*. І лише прізвище старого лікаря має "сільський" формант -енко: *Проценко*. Ономастичний простір "Блакитної троянди" вибудований в єдиному ключі – виявити в цьому лексичному шарі незвичність обставин кохання Люби й Ореста.

Драматична сцена "Прощання" написана прозою. Імена дійових осіб для сцени поетеса не добирає, вони не потрібні – маємо ситуацію, у якій сутність персонажів вичерпно позначається номінаціями *хлопець* і *дівчина*. У творі єдиний топонім – *Н*.

Драматична поема "Одержима" написана біля ліжка смертельно хворого С.Мержинського, коли духовні й фізичні сили поетеси були в стані найвищого емоційного напруження. Крім двох

основних персонажів – *Месії та Міріам*, на яких побудовано всю дію, у тексті зустрічається лише ім'я *Йоганна* та кілька міфонімів – *Ваал, Вельзевул і Астарот*. Ім'я *Міріам* – це англійська транскрипція біблійного *Маріам*, а сама форма *Міріам*, з *i*, а не *a* народилася з помилки, з неадекватного прочитання ще в VII ст. біблійного тексту, записаного давньоєврейською мовою.

Усі персонажі фантастичної драми "**Осіння казка**" мають апеллятивні номінації, пишуться авторкою з малої літери: *лицар, принцеса, король, будівничий, служебка*. Це виразні **контекстуальні антропоніми**, тобто власні назви, що залишаються власними тільки в межах даного художнього тексту.

Драма "**Кассандра**" відкриває період активного вживання власних назв поетесою. Поема містить великий онімний і безіменний шари: 22 поіменовані персонажі і 7 безіменних, не враховуючи тих фонових дійових осіб, які творять фон і позначені формою множини – *троянці, троянки, раби, рабині, вояки троянські й еллінські*. У поемі немає жодного оніма, який не відповідав би міфам про грецько-троянську війну. Ім'я головної героїні *Кассандри* – усталена форма відомого *Александра*. Леся Українка обрала пов'язану з цим міфологічним образом форму *Кассандра*. Серед згадуваних у поемі осіб більше богів та інших міфічних істот (їх 18), ніж людей – виключно героїв (їх 10). Усі особи в "*Кассандрі*", будучи відомими персонажами античної міфології, стають у поемі символами-масками. Відповідно до змісту твору вся його онімія побудована на контрастах.

Драматична поема "**Бояриня**" належить до маловідомих, тривалий час заборонених творів поетеси. "*Бояриня*" побудована на опозиції, ключові центри якої становлять дві тополексеми: *Москва* (ужито 18 разів) – *Україна* (ужито 26 разів). По суті, опозиція проймає всі художні рівні поеми, а ономастичний простір бере активну участь у її творенні. У драмі-феєрії "*Лісова пісня*" Леся Українка виразила прагнення свого народу, його ментальність, його поетичну душу. Конфлікти "*Лісової пісні*" – це протиставлення носіїв здорового, природного начала, що міститься в казково-фольклорних персонажах лісових істот та близьких до них людей (*дядько Лев, Лукаш*), і людей духовно обмежених, з їх ницістю, прагматизмом. Лісова пісня *Лукаша* – це пісня про *Мавку*. Звернімо увагу на ономастично істотні моменти й на специфіку їх поетизації в тексті: 1) Леся Українка оперує в

"Лісовій пісні" переважно фігурами нижчої демонології, що існують у множині, однак робить ці загальні назви власними (*Мавка, Русалка*). 2) Серед народних номінацій нижчого демонологічного рівня має значне поширення явище табу і, відповідно, заміна номінацій ("*Той, що в скалі сидить*"). 3) За уявленнями про слов'янську міфологію нижче демонологічного рівня знаходиться людина, яка має набуті чи вроджені надприродні властивості та знання. Такими фактично є всі четверо людей, що стали персонажами твору. 4) Відомі казкові постаті (*Ох-Чудотвор, Трьомсин, Царівна-Хвиля, Урай, Білий Палянин, Зірниця-мати*) стали в "Лісовій пісні" міфологічними еквівалентами історичних осіб, наявних в інших творах.

У драмі "**Камінний господар**" ім'я *Дон Жуан* – іспанське. Форма *дон* походить з лат. *dominus* "*пан, господар*". А ім'я *Жуан* – ісп. *Juan*, що звучить як *Хуан*: звук, що передається літерою *j* в іспанській мові, завжди вимовляється як *x*. Звучання *Жуан*, усесвітньовживане, народилося через помилку. Воно з'явилося тому, що у французькій мові літера *j* завжди передає звук *ж*, і Мольєр, використавши сюжет про *дон Жуана* в своїй комедії "*Дон Жуан, або Камінний гість*", прочитав ісп. *Juan* як *Жуан*, а не *Хуан*. У творі *Лесі Українки* форма *дон Жуан* панує (82 рази).

Отже, у перший період драматургічної творчості *Лесі Українки* фактично відмовляється від ужитку власних назв. Широкого використання ономастичні засоби набувають у творах митця періоду 1907 – 1913 рр. Поетеса дійшла висновку про необхідність ширшого, але індивідуалізованого використання онімії в драматичних творах. Ономастичний простір творів вибудовується переважно **трьома розрядами власних назв – антропонімами, топонімами й теонімами**. Ті власні назви, які поетеса залучає до своїх творів, доречні, вдало й продумано дібрані. І християнська, і мусульманська теонімія, і українська демонологія, і антична міфологія знайшли в драмах *Лесі Українки* широке відображення й високий поетичний статус. Власні назви в драматичних творах митця виконують важливі функції. Вони характеризують своїх носіїв, але ця характеристика не лежить на поверхні, а ховається у фонетичній структурі (*Елеазар, Тірца*), етимології (*Анціллодея, Мартіан, Долорес*), виваженому й доречному екзотизмі (*Руфін, Прісцілла, Міріам*), у культурно-історичному фоні імені (*Кассандра, Антей*).